

8 НАШОГО ЖИТТЯ.

Прозоуватий добродій.—Дві манери літературних шакалів—Мертвим тілом хоч паркан підіпрі.—Д. Лободовський і Шевченко.—Д. Лободовський і Драгоманов.—Д. Лободовський і Грінченко.—В одній мінаті й на одному ліжкові.—Як д. Лободовський рятував Грінченка.—„Москвинське радикалство“.—Д. Лободовський опізнявся.—З слабій голови на здорову.—Система фалшування.—Гнілі паркани.

У одного з російських письменників—не пам'ятаю саме, у кого—єсть дотепне оповідання про добродія, прототип якого не рідко можна і в житті спіткати. Скоротітьки помре, було, яка-небудь відома людина, добродій той зарва захожувався свої спомини про неї писати. І писав він так, що люде більш дізнавались про його, аніж про цікавого їм небіжчика. І того ще мало: пронозуватий добродій виставляв усім на очі, який то він близький був до небіжчина, як допомагав йому, як на його впливав,—виходило, одно слово сказати, що як би його, пронозуватого добродія, не було, то й небіжчик був би зовсім не там, чим був, а так собі звичайною й нікому непомітною, сіренькою фігурою. Так розказував у споминах добродій, а навспражки—то навіть знавчий він був не з кожним небіжчиком, до яких реп'яхом чіплявся після їхньої смерті.

Таких добродіїв не рідко, кажу, можна зустріти і в житті це туди досить поширений, особливо в літературному крузі. Немов шакали ті, вже задалегідь вони чують, де мертвого тіла дух іде, і поспішаються їй собі чимсь од небіжчика поживитись, хоч проміничком слави його себе осяяти. Тим то, може,

так багато споминів буває про великих небіжчиків і так мало можна відцідити з їх змісту, безперечної правди, не вмиряної на те, щоб гарну позу прибрати перед читачем: мовлять, мовляв, ось і я там був, і без мене не обійшлося, коли творились діла відомі.

Але така похвальба чваньковита—річ хоча й не дуже приємна, все-таки досить це невинна, коли ривняти її до вищої манери тих самих літературних шакалів. Буває й де-що гірше. Трапляється, що той чи инший пронозуватий добродій великим ім'ям пробує підперти власну мізерію, великому розумові надати власної вбогі міркування, чистому серцеві прищепити своє каліцтво, свої хибі й недолалности. Трудно знайти влучне слово, щоб по заслузі зацямувати отакі вчинки. Адже ж чиста пам'ять визначної людини—це найкращий скарб, що від неї лишився, і от прилюдно, на очах у вас скарб той розкрадають, а власник не може навіть устати, щоб доброю одією дати нещодавним гостям. А вони розуміють це, бо з усієї життєвої мудрости згадали мабуть найкраще одно: мертвим тілом хоч паркан підіпрі. І підіпрівають... І не соромляться ці світу ясно, ні людей. Та це й паркан виберуть такий, що коло його й проїти гадко,—воно ж правда, що доброму парканові підпори не треба.

З надрукованої у нас недавно статті д. Василья „Замах на Шевченка“ читачі могли вже знатися, як робиться таке підпірання нікчемних парканів чужим авторитетом та як легко заподіяти знущання над пам'яттю людини, яка себе не може оборонити.

Д. Лободовському не подобається ідея, форма і зміст Шевченкової поеми „Марія“—і від „ничтоже сумняся“, а ні трохи не вагаючись зважується під ім'ям Шевченка пускати недолалдай фальсифікат і—що найгірше—робити це зовсім свідомо, знаючи, що то тільки фальсифікат... Як назвати отакій учинок—я вагаюся і полишаю читачеві самому на доволі добраті відповідний епітет. Звичайно, в даному разі підробка така груба, така очевидна, що треба бути просто наївним, кажучи учтиво, чоловіком, щоб хоч на один мент себе запевняти, що таким способом когось можна одурити. Поруч блискучого натхненного слова Шевченкового, в суміші з його легкими віршами неграбні „віршилиця“ якогось, мовляв терміном д. Лободовського, грамотюки, вандалу вже дико виглядають і вандалу велику справляють какофонію, щоб їх можна було брати за органічну цілість: добра олія ніколи не змішається з водою. Замах вийшов абсолютно невдалий, „сє негодними средствами“, як кажуть єрнсти, і д. Василью докладно це вияснив. І проте я хочу ще раз звернути увагу читачів на цю операцію над Шевченком,—і, здається, маю до того де-які поважні причини.

Д. Лободовському не периня такі операції робити і не перший Шевченко його ласки сподобався. Ще перел брошурою про „Марію“ у „ввій-партійному“, але юдофобському „Кієві“ надрукував д. Лободовський свої спомини про Драгоманова—„Сепаратизм М. П. Драгоманова“ (ч. 17), а в них недолалдо переказав де які погляди Драгоманова, відомі дуже

добре з його друкованих творів, де їх поставлено в зв'язку з загальним світоглядом автора і показано в світлі багатой аргументації. Вирвавши їх з посеред тієї аргументації, та ще до того давши в своєму дубовому переказі, д. Лободовський виставив ім'я Драгоманова що найменше на деякі непорозуміння. Що це справді так бачимо з того, що погляди на констатую Драгоманова, чи то пак власне д. Лободовського, передрукував „Кієвлянин“ з досить ласкавою увагою про Драгоманова, що, мовляв, не до пари був тверішим ським-таким сепаратистам. За те, заподівавши над Драгомановим озерацию навіть „Кієвлянину“ приємну, д. Лободовський не забув себе зарекомендувати: „я, каже він, прожив і околом гола в'єсьма близьких отношениях сь М. П.; иногда приходилось жить на одной квартирѣ“... Знайте, мовляв, наших!

А бачимо—Шевченко не перший попавсь на дорозі д. Лободовського до слави. Та й не останній... Ось бо—цім разом у „Рідному Краї“—знаходимо знов д. Лободовського. „Згадку про покойного українського преславного письменника Бориса Дмитровича Грінченка“ (ч. 47 за р. 1909). З небіжчаком Грінченком д. Лободовський, як виявляється з його „згадки“, не то жив на одній квартирі, а навіть „на одній кроваті“ спав. А вже, що не хто, як Лободовський вивів Грінченка в люде, то це з надрукованих у „Рідному Краї“ споминів ясно як день божий. Де ж пак: д. Лободовський одвернув Грінченка „од москвинського радикалства“ й наверхнув до україства; він напутив

Грінченка, як той виправлявся вчитель на село, „як що робити і як зібрати словарні матеріали“; він і умовляв 20-літнього Грінченка „взятись за словарну роботу українську“; він зрадив, як 40-літній Грінченко таки взявся за словарну працю і знов умовляв (до чого ж тепер було умовляти?) „одно—словарь робити“, він підбив Грінченка написати „Про грім та блискавку“ і він же таки й мову йому виправив... Одно слово—все він та він, д. Лободовський, і коли б не він стрівся був на дорозі Грінченкові, то—ще хто зна—чи не загинув би наш діяч у безодні „москвинського радикалства“.

Та ну—бо,—може завважить читач,—чи не загато вже багато д. Лободовського руку знати? Чим був для нас Грінченко—всі ми добре знаємо, а хто чувач що про д. Лободовського перше, ніж він почав до славних небіжчиків свою руку прикладати? Що „Тараса Вульбу“ він переклав так, що надовго одбив був у читачів охоту братись за українські переклади?—ну то це ще заслуга невелика, як що тільки й заслуга... Але д. Лободовський запевняє, що так воно й було, як він розказує,—ото ж мусимо або йому повіяти віри, або його слова якось перевірити. І коли ми заходимося перевіряти його спомини звістками з инших пілком певних матеріялів, то... ми зарав побачимо, що власне зостанється від руки д. Лободовського.

Поді, про які оповідає д. Лободовський, він сам при тоує до 1883 року і каже, що „Грінченко здавався мені тоді парубком-українцем, у котрого держався дух москвинських ра“

дикалів, — від цього от духу й заходився ратувати Грінченка д. Лободовський разом з небіжчиками Александровим та Шимановим. Треба думати, що термін „московське радикальство“ повинен означити малу у Грінченка свідомість з українського боку й перебільшену увагу до взагально-російського руху. Тим часом ми знаємо з власного показу Грінченкового, що вже на 13-тій весні „Кобзарь“ зробився його „Євангелієм“*, що на 17-тій весні (р. 1880-го) він сам шукає українця і не знайшовши їх коло себе в Харькові (характерно для товариства Лободовських), листовно обертається до д. Левичького-Нечуя і тільки той проказав йому шлях до закордонних і російських виданнів українських. І от р. 1881 в „Світі“ появляються перші вірші Грінченка, а р. 1883 і в київській „Раді“. А поки це все робиться, д. Лободовський ще тільки збирається навертати його до українства! Шкода, — опізнявся, сердешний... Діло й без його було вже зроблено і так твердо зроблено, що навіть анайомство з Лободовськими не одвернуло Грінченка од українства.

Так само опізнявся д. Лободовський і з иншим справами, бо він, як то кажуть, заднім числом все умовляє Грінченка братись до того, що той і без його вже робив. Напр., р. 1883 д. Лободовський „підбив“ Грінченка написати „Про грім та блискавку“ і навіть виправив у цій брошюрі мову. Добре, нехай і так. Але беручи до рук харьківське видання Грінченко-

вої брошюри, ми ось яку чудасню побачимо: на першій же картці стоїть — „Дозволено цензурою, Київ, 26 мая 1882 года“. Можна було б великим дивом дивуватись, на віщо д. Лободовський підбавив писати вже написану і навіть цензурою дозволену брошюру, коли б річ не була ясна: заднім числом, тепер тільки підбиває д. Лободовський. Питання про вплив д. Лободовського на Грінченка робиться ще ясніше, коли ми з споминів тодішнього товариша й однолітка Грінченкового, д. Писочинця, пригадаємо ось які слова: „Думка про добрі книжки для народа свінудла в голові Грінченка разом з тим, як прокинулася в йому свідомість і бажання служити освіті рідного народу. Вже тоді ж (р.р. 1881—82) він збирає з товаришами спілку (слушайте, слушайте, д. Лободовський!), щоб складати та видавати народні книжки, і цій роботі віддає свій вільний час поруч з роботою в школі“*).

Цього, здається, досить, щоб певне вже сказати, що такі справді занадто багато д. Лободовського в споминах його про Грінченка. За те ж Грінченка занадто мало, та й той чоловік, що в споминах д. Лободовського зветься Грінченком, більше на д. Лободовського скидається, ніж на Грінченка. Справді, візьміть лише оце ніби власне Грінченкове оповідання про пригуду з забороненими книжками:

— А не було, бачте, так: я учився у харьківському реальному училищі й уже був у 5-му класі; отеч мене поставив на квартиру під Холодною горою, біля Кар-

повського саду, у мшищина, а там же такі квартирвали три студенти-медики 5-го курсу. Нарозумлюючи мене на все „радикальське“, російське, дали мені російські радикальних усяких книжок, щоб я роздав у училищі товаришам. Я взяв та й пороздавав. Мені потім сказали: „гляди ж, як інспектор питає тебе — де ти взяв?“ — то кажи: „знайшов“, а на нас не виказує, бо ми скажемо, що ми тобі не дали. А то ж ми й лікарями не будемо, — народу служити не будемо. А ти ще малий, тобі нічого не буде.“ — Ну, гаразд. Пороздавав я ті книжки, — пам'ятаю де-яких назви: „Хитрая механика“, „Сказка про четырех братьев“, то-що.

Правда, нісенітниця? І ніби вона цілком не личить парубкові, „у которого, як каже сам д. Лободовський, держався дух московських радикалів“? До того ніби автор оповідання скидається на якогось малого хлопчика, що не розумів, що робить? І нарешті ніби Грінченку з власного оповідання зовсім не нагадує того Грінченка, якого ми знаємо з його діяльності, так що аж образливо якось робиться за його?.. Не турбуйтеся, читачу, і не ображайтесь: Грінченку ні сном ні духом не винуватись у тій нісенітниці, яку виказ йому в уста з власної голови д. Лободовський. Таким тоном, тоном нерозумного хлопчика, Грінченку, що читав і розумів заборонені книжки, не міг розказувати, як не міг „московський радикал“ у такому наївно-придурковатому освітленні виставляти студентів-радикалів. Це все д. Лободовському належить. А вже ж ціяким чином Грінченку не міг забути, що піймався він не з московською „Хитрою механикою“, а з українською „Паровою машиною“, — ну, а д. Лободовському хіба то не все одно..

Отже д. Лободовський не тільки ще

раз пристігнув себе до відомого імення, — він далеко гірше зробив: свої думки він накинув небіжчикові, як перше теж саме вже зробив з Драгомановим та Шевченком. Це вже, виходить, не випадкові хвастоці, а якась ціла система фалшування: позавчора Драгоманов, учора Шевченко, сьогодні Грінченко, а там ще може до когось черга дійде. Одного підвів під сямпати не тільки д. Локтя, але й д. Пихива з товаришами; з другого зробив адепта казенного православія, а третього вже просто в дурниці пошив... Цього вже справді занадто багато: пора ж, нарешті й честь звати, коли нема простої пошани до людей, які ж не винувати, що д. Лободовський реп'яхом до них учинився. Коли Драгоманов мав колись необачність жити в д. Лободовським в одній хаті, то це ж це не причина д. Лободовському тягнути його в компанію до Локтів та Пихивів. Коли Грінченкові доводилось спати на ліжковій д. Лободовського, то знов же таки це не дає йому права свої думки накидати своєму колишньому гостеві. А вже з якої речі Шевченкові од д. Лободовського досталося, то й дорозуміться важко: адже Шевченко і не жив, і не спав з ним ніколи.

Здається, причини такої надмірної уваги д. Лободовського до славних небіжчиків шукати треба де инде: в психології людини, що певна, ніби мертвам тілом хоч паркан щіпирі. Не пам'ять тільки того він, що в зякій й мерці бувають, — іноді вони далеко живіші від тих, що ходять ще по нашій грішній землі, і ніяк їх до всякого гнилого паркана не притулиш. Кортить д. Лободовського себе перед

світом показати — то його діло, але нехай же власними силами це робить, а не чіпляючись за людей, які з ним нічого спільного тепер не мають, та чи й мали коли-небудь, опріч випадкового знайомства. Хочеться д. Лободовському свої думки висловити — знов же то його право, але знов же такі нехай од себе їх і висловлює, а не ховається за спину людей, що до тих думок не причетні. Не подобається, напр., д. Лободовському Шевченкова „Марія“, ненавидить він „московське радикальство“, муляє йому конституція — нікто йому не боронить виступати проти „Марії“, лаяти „радикальство“ й нищити конституцію; ще й похвалять за це. Але аастанавляти Шевченка, Драгоманова і Грінченка це робити, накидати їм участь у своїх реакційних заходах, підпірати ними свої ганілі паркани — це вершок тієї з громадського боку просто ганебної прогнозуваности, до якого тільки можуть доскочити літературні шакалі. І коли ми і в цьому перешкодити їм не можемо, то повинні хоч знати про їхні заходи і по заслузі їх оцінювати; повинні голосно протестувати проти того, щоб наших великих небіжчиків тулив хтось, кому заманеться, до всякого гнилого паркана. Знайдуться очоті й до гниляви, і нехай д.д. Лободовські підпори собі де инде пошукать, бо від наших великих мерців зовсім не тхне духом мертвоти, гниляви та роспаду.

Сергій Єфремов.

*) Огоновський — „История литературы русских“, ч. III, в. 2, стор. 1153.

*) Див. „Раді“, 1910 р. ч. 166.